

„Veškerá tyranie, i nejlépe míněná, se stává samoúčelnou a zaměřuje se místo na původní cíle na udržení moci. Že přináší i pokrok, je přirozené. Bylo málo tyraní v dějinách, jež znamenaly krok zpět. Ale vždy budeme pochybovat, že je lépe, když zemřou tisíce proto, aby mohla být postavena Cheopsova pyramida.“

František Šedivý (politický vězeň)

Jáchymovské peklo

Od nepaměti provází lidské snažení bolest a utrpení. Výjimkou nebylo ani 20. století, jehož dějiny byly psány doslova krví. Přineslo války a revoluce, kdy morálku nahradilo účelové jednání, které ve jménu národa, třídy či rasy vyústilo v organizovaný teror. Lež, podlost a zbabělost byly povýšeny na ctnosti.

V českém prostoru začalo velké drama už roku 1918, kdy se Němci ocitli ve státě, který si nepřáli. Když se konečně objevila naděje, že je jakýsi kompromis možný, přichází rána v podobě hospodářské krize a pak následuje už jen svůdný hlas Hitlerův. Vůdcův úspěch byl v roce 1938 tak neodolatelný, že lze těžko předpokládat, že by snad jiní v podobné situaci odolali. Psychologickým východiskem pro další děj se stalo nerozlišovat mezi těmi, kdo republiku aktivně rozbíjeli, a mezi těmi, kdo nesli strašné riziko nesouhlasu s Hitlerem a čekal je stejný, možná vzhledem ke zklamání i horší osud.

Po válce se v novém československém státě mnozí nacističtí vězni českého původu nejenže nedočkali úcty, ale následovalo další utrpení. Řada z nich skončila na uranu v Jáchymově, leckdy v mnohem horších podmínkách než v nacistické věznici. Mravní úpadek se dokonale promítl v násilí, realizované v duchu uskutečňování nereálných cílů. Oporami nastupujícího systému se staly zloba, zkáza a zmar. Režim si je úzkostlivě hýčkal zákony, které si promyšleně sám vytvářel. Vznikaly tak vazby, jejichž zpřetrhání muselo nakonec vyústit ve společný pád.

Lidé, kteří nechtěli nečinně přihlížet, ale nastupujícímu režimu čelit, lidé, kteří pozvolna vytvářeli hráz odporu, lidé, jejichž postoj posiloval ty slabší, byli považováni za nepřátele již jen pro svou samotnou existenci. Tito lidé, kteří se přesto osobně nikdy neviděli ani o sobě neslyšeli, pak s údivem na lavici obžalovaných zjišťovali, že spolu vlastně prováděli strašné zločiny a mnohdy, než si opravdu uvědomili, že noví mocipáni nežertují, byly od soudů odvedeni v železech rovnou na oddělení odsouzcenců k smrti. Boj s nimi ale neprobíhal na bitevních polích. Byli zákeřně pochyťáni jako škodná a uvrženi do věznic a koncentračních táborů, kde se na nich vybíjela méněcennost těch, kterým byli vydáni na pospas. A ti své moci využívali s vědomím, že jejich jednání zůstane utajeno a nebudou se z něho nikdy zodpovídat. A čas jim dal překvapivě za pravdu. Staré přísloví „kdo seje vítr, sklízí bouři“ už zřejmě v naší společnosti vyčpělo.

Velitel korekce na Pankráci. Zlý, výstřední, s veškerým zájmem soustředěným na žálování. Dokonce i jeho vlastní děti s ním směly mluvit jen v pozoru a ze vzdálenosti tří kroků. Když si někoho zavolal, musel posledních dvacet kroků běžet poklusem. To byl zákon. Svého psa, který neuposlechl rozkazu, vsadil do truhly a víko přitloukl hřebíky. Nechal ho tam tři dni. Nato ho odvezli do Bohnic...

Nenasytný moloch moci, ve snaze zničit všechno nepřátelské kolem sebe, začal kousat i do vlastního těla. V nejvyšších orgánech strany a státu vzplanul nemilosrdný boj o moc. Kdo prohrál, zmizel jednou provždy, neboť ti, kteří ještě včera roztáčeli kolotoč smrti, byli zítra sami popravováni svými nástupci. Prostí lidé byli dezorientováni, neboť idoly včera oslavované a vyzdvihované až k nesmrtelnosti byly najednou prohlašovány za zrádce dělnické třídy a strany a v okázalých „monstr“ procesech posílány na věčnost. Tito zatracenci se pak provinile zodpovíдали před soudy a v nabíflovaných a do hlav doslova vtlučených projevech kajíc-

ně uznávali svoje hříchy a sami pro sebe žádali nejvyšší tresty. Ruleta permanentní revoluce začala vyrábět tajemníky a ministry stejně rychle, jak rychle z nich dělala terče popravčích čet. I těm nejprotřelejším stranickým funkcionářům tak nebyla dána možnost nahlédnout do horoskopu délky držby žezla moci.

Českým symbolem komunistického zla se stal Jáchymov (?), resp. otřesné poměry v koncentračních táborech jáchymovských uranových dolů. Mělo ale vůbec smysl doufat v jejich výchovnou funkci? Bylo to tak ponižující, hloupé a zbytečné. A ta zbytečnost na tom byla to nejhorší. Už mnoho lidí se pokoušelo vyličít nešťastné dění v tomto krušnohorském zákoutí, ale těžko kdy se to někomu podaří beze zbytku, protože na utváření jeho podoby v letech, kdy si vysloužil svůj nelichotivý název, se zde prolínalo tolik různých zájmů a snah, tolik myšlenek geniů i zločinců, i tolik osudů ponížených lidí, přičemž každý sám za sebe mu vdechl část své bytosti, každý se podepsal do jeho zářivé i stinné historie tak, jak byl okolnostmi přinucen, nebo se svobodně rozhodl.

Tento kraj nejenže prožil slavnou historii svých stříbrných i radiových dolů, ale i objevy vzešlé z druhé světové války a po ní poskytly tomuto území příležitost podílet se na vědeckotechnické revoluci 20. století. Bohužel, stává se asi pravidlem, že nakonec to vždycky někdo zpacká a tak Jáchymovsko s jedním z nejžádanějších artiklů padesátých let, uranovou rudou, se dostalo do područí sovětského válečného průmyslu, aby si nakonec toto zcela izolované území vysloužilo název „Jáchymovské peklo“.

Poměry v jáchymovských trestaneckých lágrech byly promyšleně komplikované. Nebyli zde umístěni jen političtí delikventi, kteří dostali třeba dvacet let či doživotí za nějaký ten leták, pokus o přechod státní hranice, policejní provokaci..., neboť měli postavení, měli majetky a obojího se noví vládci lačnili zmocnit, ale sešli se zde i vězni odsouzení různými soudy, takže jejich vzájemné vztahy byly dost obtížné.

V jedné cimře se potkávali bývalí nepřátelé z doby války, vedle sebe uléhali odsouzený policista a vrah, kterého kdysi vypátral a postavil před senát trestního soudu, se svojí obětí se zde sešel i estébák, který nemilosrdně mlátil vyslýchané a který byl odsouzen ne za to, že tloukl, ale pro korupci. Ti všichni zde museli žít měsíce a léta v jedné místnosti, spát vedle sebe a tvářit se, že tam venku se nic nestalo, že to snad ani není pravda. Když někomu povolíly nervy, bylo zle. Skončilo to ve vězeňské nemocnici, spíše ale v korekci sadistického dozorce, který pak všem jednotně vtlokal do hlavy, že existuje jen jedna skutečnost a to je „On“ a jeho karabáč.

Deprese a beznaděj padala zejména na politické vězně, neboť společnost, do které se dostali, u nich zákonitě vyvolávala hrůzu z lidí se kterými jedli u jednoho stolu, vedle kterých spali na kavalci. Tak, jako političtí vězni vyprávěli o sobě a o tom, co je sem přivedlo, tak i vrazi bez ostychu líčili podrobnosti svých příšerných činů. Komplex zrůdné sdílnosti tak prozrazoval, že i po mnoha letech jsou svého činu plni a nemohou se ho zbavit. Z těchto lidí byly vězeňskou správou obvykle vybíráni předáci na pracovištích i v dílnách. Spoluvězně mlátili stejně jako bachaři a byli o to horší, že dokonale znali mentalitu vězňů a všechny jejich úskoky, kterými se tito bránili teroru bachařů.

Lágr sám by se zpovzdálí mohl jevit jako zlatokopecké městečko z dob Jacka Londona či jako normální vojenský tábor. Dlouhé přízemní dřevěné baráky a před nimi někde i dřevěné chodníky, které dávaly tušit, že je zde stále vlhko a rozbahněná půda. Jednotlivé postavy (vězni) přecházejí táborovým prostranstvím, další postavy (esenbáci) vcházejí a vycházejí z budovy velitelství, skladišť, kuchyně, kontrolují baráky. Kudy ti druzí procházejí, tam se ti první staví do pozoru a smekají čapky. Přitom táborový rozhlas stále vyvolává jména a hlášení. Podstatný a viditelný rozdíl byl teprve v tom, že tento celý tábor byl obehnan dvojítm vysokým plotem z ostnatého drátu s vnitřním koridorem, kulometnými věžemi a vnitřním i vnějším prostorem označeným výstražnou tabulkou „Ostřelovací pásmo“, ohraničeným ostnatým drátem na nízkých kolících.

Některé lágry měly i své osobité zvláštnosti. Koncentrační tábor Svornost byl pověstný svými 232 schody, které spojovaly stejnojmennou šachtu s táborem. Strážnice u paty schodů, strážnice nahoře, přičemž celý tento schodištní koridor mezi plotem z ostnatých drátů střežily kulometné věže. Při pokusu o útěk právě z tohoto schodištního koridoru byli dva vězni doslova rozstřeleni, přestože se vzdávali. Zvláštnost měl i lágr Nikolaj. Odmyslíme-li si, že kápem (starším tábora) byl neblaze proslulý Janíček, odsouzený za udávání gestapu, který se svým komandem kriminálníků pořádal za tichého souhlasu esenbáků brutální hony na „státní delikventy“ (politické vězně), pak specialitou Nikolaje byl tak zvaný „buzerantský pochod“.

Nikolaj byl totiž jeden z mála táborů, který byl dosti vzdálen od šachty, takže vězni byli do práce i z práce eskortováni. Cesta na šachtu Eduard byla dlouhá asi jeden kilometr a kvůli frekventované silnici, kterou bylo nutné přejít, zde nemohl být vybudován tradiční koridor. Aby měl doprovodný strážný oddíl usnadněnu práci při nástupu na směnu nebo návratu ze směny, museli vězni seřazení v šestistupech dostoupit těsně na šestici před sebou tak, aby se každý dotýkal tělem vězně před sebou a držel jej kolem pasu. Potom strážní kolem tohoto útvaru natáhli a utáhli lano tak, že z celé směny lidí vznikl vlastně jeden balík. Utahování nebylo nijak šetrné, prostě se opřeli nohama do zad poslední šestice a lano plnou silou utáhli a uzamkli. Pak byl dán povel k odchodu. Vykročit se muselo absolutně stejně, protože jinak by se všichni pošlapali a polámali si nohy. První šestice musela vykřikovat povely „levá-dva, levá-dva“, aby těch tři sta až pět set lidí namačkaných v balíku zachovalo stejné tempo pochodu. Zakopnout a upadnout bylo nemyslitelné, protože ti zadní by neměli jinou možnost, než nešťastníka ušlapat.

koridor z lágru Svornost vedoucí na šachtu Svornost
(sochu sv. Barbory kdosi ukradl už počátkem 70. let 20. století)
kreslil politický vězeň Karel Kycka

tzv. ruský či jáchymovský „autobus“ (ekologický), též „buzerantský pochod“
(řady muklů se obehaly uzamykatelným ocelovým lanem, aby nikdo neutekl,
a hurá do práce; když bylo moc sněhu, nebyl zapotřebí ani pluh)
kreslil Karel Kycka (politický vězeň)

V zimě, kdy do rána napadlo velké množství sněhu, to byla nepředstavitelná dřina. První řady muklů před sebou doslova hrnuly hory sněhu, asi tak, jako buldozer, takže lidský motor na konci tohoto živého stroje dusil své kamarády vpředu pod sněhem. I sami esenbáci z toho byli vyděšení, neboť rovněž zapadali do závějí a neměli čas na sledování vězňů. Proto za každý i nechtěný pohyb z lana hned stříleli a cesta, která v létě trvala patnáct minut, se při sněhu protáhla na hodinu a půl i více. O to dříve se muselo vstávat a o to později se přicházelo zpět. Pracovní doba nesměla být zkrácena.

Lágr Barbora byl zase nejvýše položeným táborem. V zimě měl velmi drsné povětrnostní podmínky. Vítr zde neustále fičel rychlostí kolem padesáti až sedmdesáti kilometrů za hodinu a i dvacetistupňové mrazy nebyly výjimkou. Ne nadarmo tomuto táboru vězni říkali, že pro tyto podmínky jde o přeškolovací tábor pro Sibiř. Tábor Mariánská byl zase pověstný nedalekým starým klášterem, kde místo povznášejících tónů varhan úpěl křik mučených Státní bezpečností.

V táboře Rovnost zase mukly vždy osobně přivítal mladší strážmistr Paleček, občanským jménem Dvořák, jeden z nejznámějších mužů Jáchymovska. Jeho pověst rozhodně nevznikla jeho lidumilností, to by při své dosud nízké hodnosti nebyl náčelníkem tábora. Požadovanou kvalifikaci mu zajistilo vlastnoruční zastřelení několika vězňů a blahosklonnost ke zločinném počínání svých podřízených.

Náčelník Paleček nebyl normální člověk, jeho počínání dokonce nešlo vysvětlit ani sadismem násobeným nenávistí. Měl i prazvláštní libůstky. „Apelplac“ nechával zametat do přesné šachovnice a dlouhé hodiny se pak vydržel na ty čtverce dívat. U korekce, malého domečku, kterému muklové přezdívali „U rybníčka“, neboť kdysi zde váleční zajatci postavili skalku s malou vodní nádrží, si nechal postavit „romantický hrad“, aby se jím mohl kochat. Jeho nejhrůznějším činem bylo, když skupinu Jehovistů, kteří odmítali pracovat v uranových dolech „pro válku“, nechal nastoupit před budovu velitelství a v mnohastupňovém mrazu je nechal stát ve sněhu tak dlouho, až zmrzli.

Palečkův hrad u rybníčka se skalkou přetrval až do dnešních dnů
(někdejší pýcha sadistického bachaře z lágru Rovnost, kterou postavili a o kterou pečovali trestanci)
(2010)

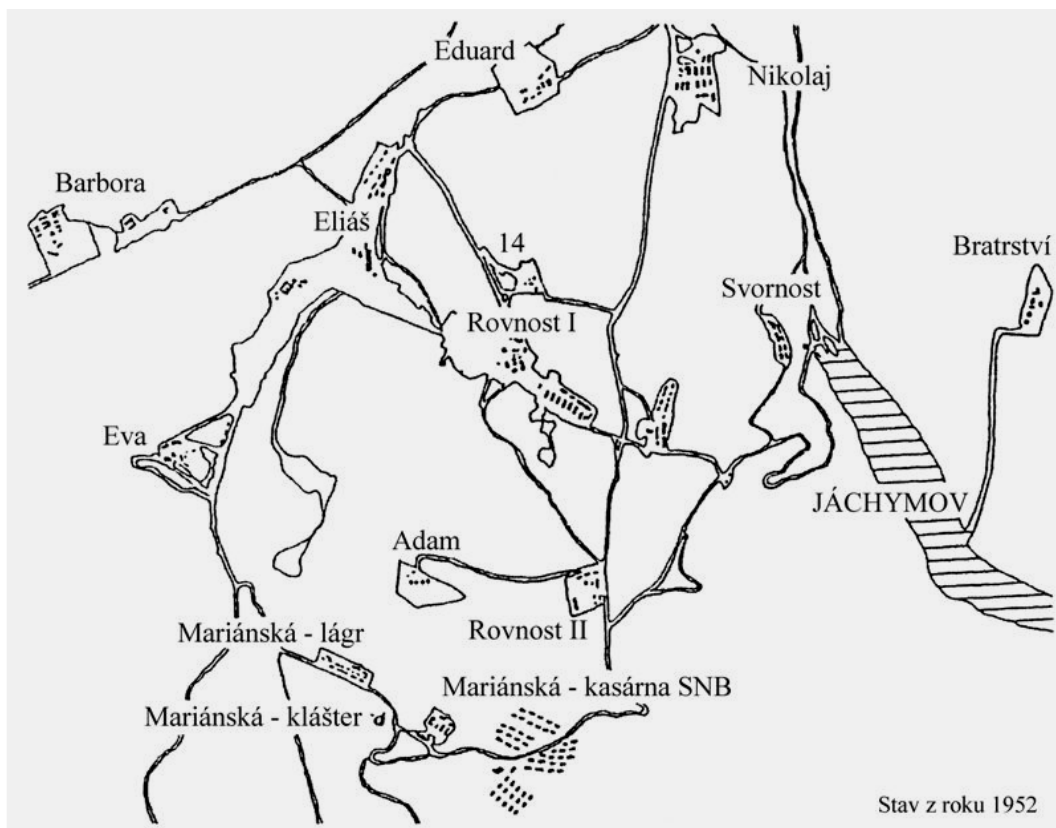
Snad nejhorší byl Vykmánov, tábor L, zvaný „Elko“. Sem, na Ústřední třídičku, drtičku a úpravnu uranové rudy, se stékaly smolincové potůčky ze všech uranových šachet republiky, aby se zde slily v neklidnou řeku, spěšně odtékající do Sovětského svazu. Bylo to privilegované pracoviště těch, kteří přežili pokus o útěk, i těch, u nichž byl návrat do civilního života

naprosto nežádoucí. Na úpravně proto ručně pěchovali koncentrovanou radioaktivní rudu do transportních barelů a v táboře den po dni poznávali, co je to opravdový hlad.

Každá tyranie by měla mít takový konec, jaký si zaslouží. Nemusíme souhlasit s krveproléváním v revolucích, ale čím je drastičtější, tím jasněji dokazuje, že revoluce byla nutná.

„Kdyby bylo možné, aby lid, vychovávaný v nesnášenlivém systému samovlády, mohl tento systém svrhnout bez projevů krutosti a nepřičetnosti, polovina námitek proti despotické moci by tím padla...“

Macaulay (esej o Miltonovi)

jednotlivé důlní závody Jáchymovských dolů, n. p., v bezprostředním okolí města;
u většiny z nich stály trestanecké lágry